

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Till 550-årsminnet av Birgittas kanonisation 7-8 okt. 1391 : föredrag vid kungl. vitterhets historie och antikvitets akademis sammanträde den 7 oktober 1941

Collijn, Isak

Fornvännen 1941(36), s. 351-364

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1941_351

Ingår i: samla.raa.se

TILL 550-ÅRSMINNET AV BIRGITTAS KANONISATION 7—8 OKT. 1391

FÖREDRAG VID KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS
AKADEMIENS SAMMANTRÄDE DEN 7 OKTOBER 1941

AV

ISAK COLLIJN

I dag för 550 år sedan blev Birgitta av påven Bonifacius IX förklarad för ett av kyrkans helgon och följande dag efter pontifikalmässa av honom inskriven i helgonens gyllene bok.

Den 23 juli 1373 avled Birgitta i det hus vid Campo de' Fiori, som hennes romerska väninna Francisca Papazurra upplåtit åt henne och som denna den 8 jan. 1383 testamenterade till Birgittas stiftelse Vadstena kloster. Under namn av Birgittahospitalet blev detta hus en tillflyktsort för nordiska pilgrimer och resenärer i den eviga staden, samtidigt som det en lång tid framåt var föreningslänken mellan Rom och det katolska Sverige. Birgittas stoft bisattes enligt en under hennes livstid uttalad önskan i kyrkan till det lilla klarisserklostret San Lorenzo in Panisperna. Vid Via Panisperna, en gata som leder över en av Roms sju kullar, den fordom vidjebevuxna Viminalen, ligger ännu denna kyrka kvar, under det att själva klosterbyggnaderna ombyggts till kemiska och farmakologiska institutioner. I kyrkan finnes ännu en antik marmorsarkofag, i vilken enligt traditionen Birgittas lik nedsattes och förvarades, tills Birger och Katharina i sällskap med hennes svenska biktfäder och övriga medlemmar av hennes »familia» den 2 december anträdde hemresan med hennes kvarlevor. Birgittas namn är nära knutet till San Lorenzo in Panisperna. Hon besökte ofta denna kyrka för att här förrätta sin andakt. Enligt legenden plögade hon dölja sig bland de fattiga, som kommo hit, för att här i okändhet och ödmjukhet mottaga sin andel av de allmosor, som de fromma nunnorna utdelade. Men det finnes

ett mera reelt skäl till Birgittas förkärlek för detta kloster. Nunnorna tillhörde nämligen Roms aristokrati, främst de båda med varandra rivaliserande ätterna Colonna och Orsini, vidare familjerna Conti, Savelli, Anibaldi, Malabranca m. fl., bland vilka Birgitta räknade många personliga vänner.¹ I detta kloster har även funnits ett betydande arkiv med viktiga handlingar också rörande Birgitta. Detta arkiv, som vid klostrets sekularisering på 1870-talet spårlöst försvann,² lyckades jag i februari 1930 återfinna i helt oskadat skick. Det hade blivit fört till franciskanerordens generalarkiv och förde nu en okänd tillvaro i denna ordens högskola i Collegio San Antonio. Här finnes bl. a. den äldsta bevarade uppteckningen av den levnadsbeskrivning över Birgitta, som hennes två svenska bikt-fäder, prior Petrus Olavi av Alvastra och magister Petrus i Skänninge redan i slutet av år 1373, alltså endast några månader efter Birgittas död, sammanskrevo. Denna uppteckning är gjord så tidigt som år 1378 av en klerk från stiftet Brandenburg vid namn Nicolaus Misner kallad Vogeler, efter allt att döma kaplan vid San Lorenzo in Panisperna. Jag har låtit taga en fotostatisk kopia av denna viktiga handskrift för Kungl. Bibliotekets räkning.³

Så gott som omedelbart efter Birgittas död framträdde tanken på, att hon skulle upptagas bland kyrkans helgon. Så gjordes redan i december år 1373 av biskop Galhardus av Spoleto en första undersökning om Birgittas liv och underverk i Montefalco, en liten stad i närheten av Spoleto, dit tåget med Birgittas kvarlevor då nått. Närvarande voro bl. a. hennes son Birger och de två svenska bikt-fäderna, som till undersökningskommissionen överlämnade sin nyss nämnda levnadsteckning över Birgitta.

På våren år 1375 återvände Katharina till Rom för att här arbeta på moderns helgonförklaring och söka utverka påvlig stadfästelse på ordensregeln. År 1377 anställdes på påvens befallning vittnesförhör i Vadstena angående Birgittas liv och henne tillskrivna underverk. Skrivelser med anhållan om hennes kanonisation ingingo också

¹ Collijn, *Birgittinska gestalter* (Stockh. 1929), kap. IV. Birgitta och nunnorna i San Lorenzo in Panisperna.

² P. K e h r, *Italia pontificia*, Vol. I: Roma (Berolini 1906), s. 59 f.

³ Jag har utgivit denna handskrift i min upplaga av *Acta et processus canonizacionis b. Birgitte* (Stockh.—Upps. 1924—31), s. 614—640.

till påven från skilda håll i Sverige, där frågan om Birgittas helgonförklaring blivit till en gemensam angelägenhet för hela nationen, och även från utlandet. De svenska supplikerna voro undertecknade av ärkebiskopen och samtliga rikets biskopar, av konung Albrekt och hans råd samt av andra världsliga stormän; från utlandet hade skrivelser riktats till påven av den tyske kejsaren Karl IV och drottning Johanna av Neapel. Även i konungariket Neapel hade efterforskningar angående Birgittas underverk anställts på uppdrag av ärkebiskop Bernhardus de Rhodes.

När Gregorius XI omsider lämnade Avignon och den 17 jan. 1377 höll sitt intåg i Rom, befann sig även Katharina här och fick tillfälle att inför den helige fadern framlägga sina önskemål om regelns stadfästande och sin moders kanonisation. En kommission av kardinaler och rättslärde, bland vilka också Birgittas spanske biktfaeder Alfonsus, fordom biskop av Jaen befann sig, tillsattes för att granska regeln och uppenbarelserna. En annan spansk medlem av kommissionen, magister Johannes de Hispania, framställde den 29 maj 1377 i sittande konsistorium ett förslag om Birgittas kanoniserande. Ett andra förslag gjordes av biskop Petrus av Orvieto, men innan något vidare steg hann tagas i frågan, avled Gregorius XI hastigt den 23 mars 1378, sedan han trots Birgittas profetiska varningar återvänt till Avignon. Till hans efterträdare valdes den 8 april 1378 ärkebiskopen av Bari Bartolomeo Prignano under namn av Urban VI. Då hade för första gången på 75 år en konklav hållits i Rom — påvarnas residens var ju denna tid förlagt till Avignon — och en italienare hade åter valts till kyrkans överhuvud. Urban VI ärvde nu frågan om Birgittas kanonisation från sin företrädare och sedan ytterligare två förslag framkommit om hennes helgonförklaring, lät han föranstalta om en officiell undersökning av frågan i dess helhet.

Det var således i början av den upprörda epok i den katolska kyrkans historia, som går under namnet det stora västerländska schismat, som processen om Birgittas kanonisation tog sin början och också fördes till sitt slut. Flera av kardinalerna hade ogillat Prignanos val, som enligt deras uppfattning skett under påtryckning av romarna, pöbeln hade ju trängt in i konklaven och hotat de väljande kardinalerna till livet under skriken »Romano lo volemo», vi vilja ha en romare till påve. De fronderande kardinalerna sammanträdde emellertid utanför Rom och valde den 20 september 1378

en motpåve, kardinal Robert av Genève, som tog namnet Clemens VII och liksom sina närmaste föregångare förlade sitt residens till Avignon. Under närmare fyrtio år, 1378—1417, varade det stora schismat, varunder kristenheten religiöst och politiskt delades i två skilda läger.

Urban VI:s pontifikat (1378—1389) blev mycket stormigt särskilt på grund av de krigiska förvecklingar, i vilka påvestolen indrogs med Neapel. Under fem år förde kurian också ett kringflackande liv och ytterst få officiella akter äro bevarade från Urban VI:s regeringstid. Endast tre registerband med bullor, några få suppliker, några enstaka urkunder ur serien *obligationes et solutiones* och några kamerala handlingar ha bevarats. Det är därför så mycket mera glädjande och betydelsefullt, att handlingarna i Birgittas kanonisationsprocess fullständigt kommit till vår tid i icke mindre än tre handskrifter, delar av densamma finnas bevarade i ytterligare tre codices.

Den viktigaste av dessa handskrifter är codex A14 i Kungl. Biblioteket, som ursprungligen tillhört Vadstena klosterbibliotek: på bakre pärmens försättsblad finnes detta biblioteks bekanta signum F I 4°. Handskriften är helt skriven på papper, att döma av vattenmärkena av italienskt ursprung. Den jämna och nitida piktoren är en typiskt italiensk kanslistil från 1300-talets slut. Handskriften är således skriven i Italien, den anföres också i den handskrift av Katharinas kanonisationsprocess, som också finnes i Kungl. Biblioteket, såsom »quoddam antiquum registrum canonizacionis beate Brigide in Romana curia scriptum». De svenska Orts- och personnamnen äro rätt förvanskade i handskriften, men ha rättats eller påbättrats av en senare hand, väl tillhörande någon munk i Vadstena kloster.

En andra handskrift finnes i det Vatikanska biblioteket under signaturen Codex Ottobonianus lat. 90. Det är en pergamentcodex, som tillhört kardinal Pietro Ottoboni d. y. († 1740), men torde ursprungligen härstamma från kardinal Guiglelmo Sireleti († 1585), som förmodligen förvärvat densamma från det nyss nämnda arkivet i klostret San Lorenzo in Panisperna, vars titulärkardinal han var. Det egendomliga med denna handskrift är, att den är skriven av icke mindre än tretton olika händer, vilka alla börja upptill på en full höggersida. Det är därför tydligt, att denna handskrift är ett av

de sexton exemplar, som generalkonfessorn i Vadstena Magnus Petri i augusti år 1391 i Rom lät trettio skrivare »expeditoris calami» avskriva för kardinalkollegiets räkning.

Den tredje fullständiga handskriften, som innehåller kanonisationsprocessen, ingår i Cod. Harleianus 612 i British Museum. Denna handskrift, en väldig pergamentsvolym i stor folio, har ursprungligen tillhört det engelska birgittinerklostret Syon i Isleworth och innehåller utom processhandlingarna även Birgittas uppenbarelser jämte andra birgittinska skrifter samt levnadsteckningar över Katharina, Petrus Olavi från Skänninge och biskop Nicolaus av Linköping.⁴ Den version av kanonisationsprocessen, som ingår i denna codex, går tillbaka på en avskrift, som den engelske Birgittinermunken Symon Winter år 1423 eller 1424 lät taga i Rom efter ett av påven Martin V:s register, ett band, som nu synes vara förlorat i Vatikaniska arkivet. Cod. Harleianus torde vara skriven någon gång under tiden 1433—1457 och innehåller en mycket god redaktion av processhandlingarna.

Birgittas kanonisationsprocess är viktig ur flera synpunkter. Det är den första process av detta slag, som ägde rum i Rom på 1300-talet, övriga processer, av vilka den viktigaste är den, som rör Thomas' ab Aqvino helgonförklaring år 1323, utspelades i Avignon. Genom handlingarnas och vittnesmålen fullständighet intager den också ett framstående rum bland alla kända kanonisationsprocesser. Utom dess rent kyrkrättsliga, kanonistiska betydelse är den också av stort värde som biografiskt källverk från en i vår kyrkas historia på autentiska kyrkliga dokument fattig period.

Handlingarna i Birgittas kanonisationsprocess, sådana de finnas samlade i de tre nämnda handskrifterna, fördela sig på två större avdelningar, en första som omfattar kanonisations- och processakterna i full utsträckning, en andra till omfånget betydligt mindre, som utgör ett för påvens och kardinalkollegiets bruk avsett sammandrag av processakterna, ett s. k. Summarium, även Summa eller Rubricacio kallat. Den första avdelningen består av två delar: Acta, i vilken processens gång skildras kronologiskt med alla till densamma inkomna dokument och skrivelser införda, samt Attestaciones, d. v. s. vittnesmålen.

⁴ De båda senare ha utgivits av H. Schück i Antiquarisk tidskrift, del 5 (1895), s. 415 ff.

Processen kan sägas taga sin början den 3 mars 1379, då en påvlig kursor överlämnade till kardinal Thomas de Frignano, patriark av Grado, en den 15 dec. 1378 daterad påvlig skrivelse, i vilken Urban tillsätter en kommission av fyra kardinaler med uppdrag att verkställa en allsidig utredning av Birgittas liv och underverk. Till att leda förhandlingarna utsågs den nämnde Thomas Gradensis. Som prokurator eller *sindicus* för Katharina inställde sig den 16 mars 1379 inför kommissionen spanjoren Ludovicus Alphonsi från Cabezon, *licentiatus in jure canonico*. Han företedde något senare också prokuratorfullmakter från abbedissan och nunnorna i San Lorenzo in Panisperna samt från magistraten i Rom. Han utsågs sedan av övriga prokuratorer i processen till huvudprokurator. Att en spanjor fick denna befattning får väl tillskrivas det inflytande, som Alfonsus av Jaen utövade vid ärendets handläggning. Inför kardinal Thomas Gradensis' ställföreträdare, biskop Victor av Dragonara, framlade nu Ludovicus Alphonsi den 11 juli 1379 51 artiklar om Birgittas liv och underverk, som han erbjöd sig att styrka med vittnen. De 51 artiklarna kunna grupperas i två huvudavdelningar: artiklarna 1—39 röra förhållanden under Birgittas livstid, alltså »*in vita*», artiklarna 40—51 ha fått till rubrik »*Articuli de miraculis post mortem*». De 28 första artiklarna avhandla Birgittas egentliga levnadsomständigheter, härstamning, familj, uppfostran, giftermål, valfärder, dygder *m. m.*, artiklarna 29—33 röra hennes profetiska gåvor samt artiklarna 34—39 hennes förmåga att bota sjuka och andra hennes underbara krafter.

Inför kommissarierna eller deras vikarier hördes nu i Rom inalles 26 vittnen, som kallats att avlägga vittnesmål. Förhören togo sin början den 18 juli 1379 med kardinal Elziarius de Sabrano och fortgingo till den 28 febr. 1380, då de sista vittnesmålen avgåvos. Från den 9 mars till den 5 april anställdes förhör angående sigill och underskrifter.

De viktigaste vittnesmålen avlades av Katharina, Alfonsus av Jaen och priorn av Alvastra Petrus Olavi, vilken senares vittnesmål på grund av sin längd rubricerats som »*depositio copiosissima*», vidare Magnus Petri, riddaren Latino de Orsini och hans maka Golizia, Francisca Papazurra *m. fl.* av Birgittas personliga bekanta och vänner i Rom. På uppdrag av kommissarierna uppsöktes och hördes också en del vittnen »*extra curiam*», *d. v. s.* på de orter, där

de för tillfället vistades, så i Tivoli (Petrus de Trastevere), Spoleto (flera anakoreter och eremiter på berget Monteluco vid Spoleto), Nettuno (Birgittas vän greve Nicola Orsini av Nola) och Todi (två eremiter).

Den 8 mars 1380 företedde Ludovicus Alphonsi inför kardinalkommissarierna ett antal sigillerade suppliker om Birgittas kanonisation, vilka jag redan nämnt. Vidare intogos i handlingarna de officiella berättelser om undersökningar och vittnesförhör rörande Birgittas underverk, som verkstälts på olika platser i Sverige och Italien. Bland dessa märkas särskilt biskop Waldemars i Odense berättelse om den av honom i Vadstena företagna undersökningen, daterad den 30 mars 1377, biskop Galhardus' av Spoleto relation, Montefalco den 14 dec. 1373 med biktfadernas Vita Birgittae, en berättelse av den av biskop Nicolaus Hermann i Linköping tillsatta kommissionen daterad den 9 dec. 1376 med tillägg 1377 och 1378, berättelse om underverk vid translationen hem av Birgittas kvarlevor och vid hennes grav i Vadstena, vidare en berättelse om underverk i Neapel avgiven den 20 okt. 1376 m. fl.

Den 11 juli 1380 begärde prokuratorn Ludovicus Alphonsi, att vittnesmålen skulle offentliggöras och hållas tillgängliga, så att personer, som ansågo sig ha invändningar att göra mot vissa av dessa, skulle få tillfälle att framlägga sina anmärkningar och protester. Terminen för dylika anmärkningars avgivande utsattes till den 20 juli. Då inga anmärkningar tills detta datum inkommit, förklarades den 13 aug. 1380 uteblivna vittnen in contumacia, vilken dag alltså betecknar avslutningsdatum för processen.

Summariet av processen torde ha författats av Ludovicus Alphonsi, kanske med hjälp av Alphonsus av Jaen. Det följer den berömde kanonisten Johannes Andreaes framställning om proceduren vid en helgonförklaring. De 51 artiklarna anföras här åter och för varje artikel angives de förnämsta vittnesmålen, som avgivits vid densamma. Enligt den kanoniska rätten skulle summariet till en helgonprocess granskas av tre kardinaler och så har även skett med summariet till Birgittas process. Det har granskats av kardinalerna Johannes de Amelia av Korfu, Lucas Rodulfucii de Gentilibus av Nocera samt Birgittas särskilde gynnare den engelske kardinalen Adam Easton. Efter slutförd granskning anbefalldes kardinalerna Birgitta åt påven att av honom inskrivas »in catalogo sanctorum».

På grund av inbrytande politiska förvecklingar, särskilt kriget med Neapel, avstannade emellertid de officiella förhandlingarna om Birgittas kanonisation härefter för en längre tid och utsikterna att genomföra densamma tedde sig mycket mörka. Katharina hade redan, innan processen avslutades, anträtt hemresan på ett för henne den 15 mars 1380 utfärdat pass. Och den 24 mars 1381 avled hon i Vadstena och hann således aldrig att få uppleva sin moders upphöjelse till helgon.

Visserligen lära nya sändebud ha avgått till Rom från Vadstena — Messenius talar om en sådan expedition år 1385 — för att återupptaga kanonisationsärendet, och Urban VI hade själv, samtidigt som han förklarade, att året 1390 skulle firas som jubelår i Rom, uppmanat Vadstena kloster att sända sin generalkonfessor Magnus Petri till kurian, emedan han hade för avsikt att skrida till Birgittas kanonisation, men hans snart härefter inträffade död den 15 okt. 1389 lade åter hinder i vägen för planens utförande. Det var icke förrän år 1390, som arbetet på Birgittas helgonförklaring återupptogs på allvar tack vare bistånd främst från den nyss nämnde kardinalen Adam Easton av England. Magnus Petri avsändes till Rom, dit han anlände vid jultiden 1390 medförande suppliker från drottning Margareta, rikets biskopar och stormän, vilka uppsatts på en herredag i Södertälje, samt Vadstena kloster, som han överlämnade till den nye påven Bonifacius IX. Denne visade från början stort intresse för saken och lät tillsätta en kommission av tre kardinaler för att pröva ärendet. Medlemmarna i kommissionen utgjordes av kardinalerna Filip av Alençon, patriark av Jerusalem, vanligen kallad kardinalen av Frankrike, Landulf av Bari och Adam Easton. Den av dem verkställda undersökningen, som ju i hög grad underlättades av protokollen i den redan för tio år sedan slutförda processen, pågick till den 10 aug. 1391. Vid denna tid överlämnade Magnus Petri till påven i närvaro av samtliga kardinaler ett exemplar av Birgittas revelationer, till vilket var fogat en Liber attestacionum om hennes liv, släkt och underverk m. m., d. v. s. handlingarna i kanonisationsprocessen. Boken beskrives som en »liber ingens», således i stort folioformat, bunden i ett förgyllt, elegant utsmyckat band, »ingentem librum deforis auratum eleganterque ornatum». Då kardinalerna visade särskilt intresse för liber attestacionum, lät Magnus Petri på påvens önskan trettio snabba skrivare taga sexton

avskrifter av densamma för att i bundet skick utdelas till kardinalerna. Varje exemplar drog en kostnad av 20 dukater. Av dessa är som jag redan nämnt ett exemplar bevarat i Codex Ottobonianus lat. 90. Den nämnda prakthandskriften av Birgittas uppenbarelser har däremot gått förlorad.

Även denna gång utsattes en bestämd termin för avgivande av protester mot Birgittas förklarande för helgon och anslag häröf uppslogs bl. a. på portarna till Peterskyrkan. Några invändningar gjordes visserligen före den utsatta terminens utgång, däribland av en dominikanerpater, men lämnades efter en disputationsakt såsom ovidkommande utan avseende. Framställning om Birgittas kanonisation gjordes därför till påven icke blott av de tre med undersökningen betrodda kardinalkommisarierna utan även av andra kyrkofurstar och romerska magnater. Bland dessa senare nämnes särskilt Gentile Orsini, en son till de som vittnen i processen nämnda Latino och Golizia Orsini. Birgitta hade nämligen räddat Gentile från svår sjukdom, när han var sju år gammal, och han betraktades därför som hennes fosterson.

Den 6 okt. utfärdade Petrus Amelius, patriark av Grado och påvlig bikt-fader och referendarius, å påvens vägnar kallelse till konsistorium dagen därpå samt kungjorde beslutet om den stundande helgonförklaringen.

Om själva kanonisationen och högtidligheterna vid denna äga vi tre bevarade samtida berättelser. Den viktigaste torde vara den, som nedskrivts av ett svenskt ögonvittne, Laurentius Romanus eller Lars Romare, som år 1398 kallas frater ab extra i Vadstena kloster och år 1406 klostrets provisor.⁵ Av hans berättelse finnes också en svensk översättning av Rasmus Ludvigsson.⁶ Lars Romares berättelse kompletteras i viktiga punkter, särskilt rörande de rituella ceremonierna vid helgonförklaringen av en berättelse av den nyss nämnde patriarken av Grado Petrus Amelius, som själv deltog i högtidligheterna och som nog torde vara ansvarig för ceremonielets utformande.⁷ Slutligen ha vi en skildring i Vadstenadiariet av mun-

⁵ Avtr. efter en från holländska till latin översatt version i Vatikanska biblioteket av K. H. Karlsson i Samlaren, årg. 22 (1901), s. 1—15.

⁶ Utg. i Samlingar utg. af Svenska fornskriftsällskapet, del 2:1 (1845), s. XXXIV—XXXIX.

⁷ Avtr. i *Scriptores rerum svecicarum medii ævi*, T. III:2 (1876), s. 241—244.

ken Thorirus Andreae, senast nedskreven år 1402 och sannolikt byggd på någon av de vid tillfället närvarande vadstenamunkarnas relation om förloppet.⁸

Stora förberedelser hade i god tid vidtagits för det värdiga firandet av Birgittas kanonisation. Magnus Petri lät anskaffa 100 vaxljus om 8 pund vardera, 200 ljus att sätta i stakar om vardera fyra pund, samt 300 små ljus om två pund vardera, vidare 5 000 — enligt en källa 15 000 — lampor med tillbehör att hänga dem i, fyra fat med olja samt så mycket olivkvistar som tio fullastade åsnor kunde bära. Det påvliga palatsets kapell behängdes med gyllene och purpurfärgade förhängen och andra bonader, och vällyktande rökelse anskaffades. På kvällen före kanonisationen, alltså fredagen den 6 okt., började alla de större klockorna i Roms kyrkor att ringa mellan kl. 7 och 10 och efter midnatt från kl. 2 till solens uppgång, och härmed fortsattes under de två följande nätterna.

Det egendomliga med Birgittas kanonisation är, att högtidligheterna på grund av påvens opasslighet kommo att fördelas på två dagar, lördagen den 7 och söndagen den 8 okt., ett så vitt jag kunnat finna enastående fall. Vid Birgittas helgonförklaring tillämpades också en ritual, som i många avseenden avvek från den hittills brukliga och i vilken många nya ceremonier ingingo, som bibehållits också vid våra dagars kanonisationshögtidligheter.

Den formella helgonförklaringen ägde rum den 7 okt., då påven iförd hela sin skrud med den tredubbla tiaran på sitt huvud åtföljd av samtliga kardinaler, andra högt uppsatta andliga och världsliga dignitärer, talrika doktorer, präster och munkar begav sig till det stora kapellet i det påvliga palatset, som var rikt smyckat och upplyst med 86 stora facklor, och här predikade över ämnet »Vidua eius benedicens benedicam et florebit super ipsam sanctificatio mea». Efter predikan tog påven av sig tiaran och sjöng »Veni creator spiritus». Sedan han åter satt på sig tiaran förklarade han, att Birgitta skulle inskrivas i helgonens bok, samt utdelade avlat åt alla, som bevistat högtidligheten och som denna och följande dag besökte Peterskyrkan och klostret San Lorenzo in Panisperna, vilket senare också samma dag erhöll vidsträckta indulgensprivilegier. Härefter framträdde det nyförklarade helgonets prokuratorer och anhöllo, att

⁸ Avtr. i *Scriptores rerum svecicarum mediævi*, T. I: 1, s. 105—107.

påven ville utfärda offentliga instrument om helgonförklaringen. Påven överlämnade då till dem en samma dag daterad kanonisationsbulla. Denna ceremoni, *petitio instrumentorum*, är en av nyheterna i ritualen vid Birgittas helgonförklaring liksom också den avslutande ceremonien, som följde härefter, en procession tre gånger runt palatset, varvid alla, som deltog i densamma, buro brinnande vaxljus i händerna. Påven hade för sin del erhållit två väldiga ljus, som buros av två soldater. På kvällen vidtogo sedan högtidligheterna i Peterskyrkan med en vespergudstjänst, varvid påven själv sjöng den heliga Birgittas vesperofficium. Kyrkan var prydd med olivkvistar och strålade både innan och utanför i skenet av de otaliga ljus och lampor, som Magnus Petri låtit anskaffa. Hela natten brunno 5 000 lampor, för att de troendes tillbedjan ej skulle avtaga.

Följande dag, söndagen den 8 okt., begav sig påven liksom föregående dag i full ornat åtföljd av hela sin omgivning till Peterskyrkan, där han högtidligen mottogs av samtliga kaniker vid kyrkan och av en andaktsfylld publik. Liksom på kvällen strålade kyrkan i tusentals ljus och lampor. Påven höll sitt intåg under en baldakin företrädd av en vakt om 100 väpnade män ur sitt garde. Före honom bars ett gyllene kors. Vid högaltaret sjöng påven assisterad av kardinalerna av Frankrike och England *missa de sancta*. På mässan följde ett offertorium, en i många hänseenden märklig offerceremoni, även denna en del av den nya ritualen, som tillämpades vid Birgittas helgonförklaring.⁹ Ur sakristian drog nämligen ett tåg med de tre kardinalkommissarierna i spetsen fram till påven och bragte honom olika offergåvor. Främst gick kardinalen av Frankrike, som offrade två brinnande guldsmyckade vaxljus, så följde kardinalen av England, som till påven överlämnade två bröd inhöljda i dukar, på vilka den heliga Birgittas och de tre kardinalernas vapen voro broderade; den tredje kommissarien, kardinalen av Bari, lät tjänare, under det att han själv höll handen på det ena, bära fram två stora gyllene fat, »*scyphi deaurati*», med vin, också dessa smyckade med Birgittas och kardinalernas vapen. Alla tre kysste påvens hand och fot. Sist i processionen kommo Birgittas fem prokuratorer och en advokat. Dessa offrade vardera ett stort vitt vaxljus, rikt

⁹ Th. Klausner, *Die Liturgie der Heiligsprechung*; i *Heilige Überlieferung Ildefons Herwegen zum silbernen Abtsjubiläum* (Münster 1938), s. 212—233.

utsirat med rosor och andra blommor, samt en liten grönmålad bur, i vilken två vita duvor och två turturduvor befunno sig. Påven tog emot burarna och lämnade dem till en bakom stående tjänare av hans hushåll. Det är som sagt första gången som en dylik fågeloblation förekommer i ceremonierna vid en helgonförklaring och denna oblation har bibehållits även vid våra dagars kanonisationshögtidligheter. Hur denna oblation uppkommit är svårt att förklara. Duvorna släpptes sedan ur burarna, en symbolisk handling, som väl skall beteckna de genom det nyblivna helgonets mellankomst befriade själarna. Efter offertoriet och en predikan av en lärd »monachus albus» till det nya helgonets pris, inskrev påven egenhändigt Birgittas namn i helgonens gyllene bok och utdelade samma avlatsförmåner som föregående dag. Högtidligheterna avslutades med en festmåltid hos kardinalen av Frankrike, som utförligt skildras av Lars Romare. Han nämner bl. a., att för den förnämste gästen kardinalen av England sattes en stor gyllene skål, ur vilken, då locket avtogs, en mängd levande fåglar flögo ut och genom de öppnade fönstren återvunno sin frihet. Kanske det är samma fåglar, som offrades till påven? Lars Romare omtalar även, att påven dagen förut låtit underrätta Magnus Petri, att han på söndagen ville vara den heliga Birgittas och hans gäst. Detta betydde, att Magnus Petri fick sända rikligt med mat och vin till det påvliga palatset, bl. a. uppräknar Lars Romare en årsgammal kalv, 24 hönor, 24 par duvor, två fat utsökt vin m. m.

Efter den lysande måltiden hos kardinalen av Frankrike meddelade denne Magnus Petri, att han själv ville bestrida de kostnader, som voro förenade med kanonisationshögtidligheterna. Dessa lära dock enligt en uppgift ha åsamkat Vadstena kloster en utgift på 5 000 dukater. Troligen har klostrets beskyddarinna, drottning Margareta¹⁰, betalat en stor del av denna summa. Det torde också vara hennes starka ställning i Rom och hennes förbindelser med Bonifacius IX, som åstadkommo, att Birgitta äntligen efter så många års arbete och så stora svårigheter förklarades för ett kyrkans helgon och att hennes kanonisation firades på ett så lysande sätt, som skedde.

¹⁰ Y. Brilioth, Svenska kyrkans historia, Bd I (1941), s. 294 ff.

ZUSAMMENFASSUNG

Zur Erinnerung an die Kanonisation Birgittas vor 550 Jahren (7—8 Okt. 1391). Vorlesung gehalten am 7 Okt. 1941 in der Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademi.

Die heilige Birgitta von Schweden starb in Rom am 23. Juli 1373. Obwohl der Gedanke, sie in den Kreis der Heiligen der Kirche aufzunehmen, fast unmittelbar nach ihrem Tode entstand, so beschäftigten sich nicht weniger als drei Päpste, Gregorius XI., Urban VI. und Bonifacius IX. mit der Angelegenheit ihrer Kanonisation, bis der letztgenannte sie am 7.—8. Okt. 1391 in den Katalog der Heiligen einschrieb. Gewisse Voruntersuchungen über ihr Leben und ihr zugeschriebene Mirakeln waren schon am Ende ihres Todesjahres 1373 vorgenommen und der Papst Gregorius XI. hatte eine Kommission von Kardinälen und Juristen mit der Prüfung ihrer Offenbarungen und der Regel des von ihr gestifteten Salvatorsordens beauftragt. Der Tod des Papstes am 23. März 1378 unterbrach aber die Arbeit dieser Kommission. Der Nachfolger von Gregorius XI., der erste Papst des grossen Schismas, Urban VI. übernahm die Angelegenheit der Kanonisation von seinem Vorgänger und setzte eine neue Kommission unter dem Präsidium des Kardinals von Grado Thomas de Frignano ein, die mit einer eingehenden Untersuchung von Leben und Werken Birgittas beauftragt wurde, die dann zu dem bekannten Kanonisationsprozess führte. Die Akten dieses Prozesses, der sich in der Zeit von 3. März 1379 bis zum 13. Aug. 1380 abspielte, sind hauptsächlich in drei Handschriften aufbewahrt, Cod. A 14 in der Kgl. Bibliothek in Stockholm, Cod. Ottob. lat. 90 in der Vatikanischen Bibliothek und Cod. Harleianus 612 im Britischen Museum. Von diesen Handschriften ist der Vatikanische einer der sechzehn Codices, die der Generalkonfessor von Vadstena, Magnus Petri im J. 1391 dreissig Schreiber »expeditoris calami« für das Kardinalkollegium abschreiben liess. Der Hauptprokurator des Prozesses, der Spanier Ludovicus Alphonsi reichte den Kommissaren 51 Artikel ein, über die er Zeugen hören wollte und die die Werke von Birgitta in vita et post mortem betrafen. Die wichtigsten Zeugnisse wurden von Katharina, der Tochter Birgittas, dem Prior von Alvastra Petrus Olavi (»depositio copiosissima«), Magnus Petri, dem spanischen Beichtvater Birgittas Alphonsus von Jaen und mehreren römischen Freunden von Birgitta wie Latino Orsini und seiner Gattin Golizia, Francisca Papazurra u. a. m. abgegeben. Der Prozess führte jedoch zu keinem unmittelbaren Ergebnis, da der päpstliche Stuhl in Krieg mit Neapel verwickelt wurde und Urban VI. im Okt. 1389 starb. Sein Nachfolger Bonifacius IX. interessierte sich aber sehr für die Angelegenheit und als der schon genannte Generalkonfessor von Vadstena, Magnus Petri Weihnachten 1390 nach Rom kam, wurde eine neue Kommission von drei Kardinälen, darunter dem Kardinal von England Adam Easton und dem Kardinal von Frankreich Philippe d'Alencon eingesetzt. Dieser Kommission legte nun Magnus Petri neue Suppliken vor, die u. a. von der Königin Margareta und vom Kloster Vadstena ausgestellt waren.

Diese Kommission schlug dem Papst die Kanonisation von Birgitta vor und endlich wurde am 6. Okt. 1391 ein Konsistorium durch den päpstlichen Referendar und Beichtvater Petrus Amelius einberufen und die Heiligsprechung beschlossen.

Grosse Vorbereitungen zu einer würdigen Feier waren schon längst getroffen, Mengen von Kerzen und Lampen, Oel und Olivenzweigen zum Schmuck der päpstlichen Kapelle und der Peterskirche durch die Vorsorge des Magnus Petri angeschafft. Über die Kanonisationsfeier sind wir durch zwei Augenzeugen genau unterrichtet, Laurentius Romanus, einen frater ab extra im Kloster Vadstena, und den eben genannten Petrus Amelius, der sicherlich das teilweise ganz neue Zeremoniel ausgearbeitet hatte. Eigentümlich für die Kanonisationsfeier von Brigitta ist, dass sie durch die Unpässlichkeit des Papstes auf zwei Tage verteilt wurde: die formelle Heiligsprechung fand am 7. Okt. in der Kapelle des päpstlichen Palastes statt und am nächsten Tag, Sonntag 8. Okt. sang der Papst in der Peterskirche die missa de sancta, assistiert von den Kardinälen von England und Frankreich, und schrieb nachher den Namen der neuen Heiligen in das goldene Buch der Heiligen ein. Auch wurden grosse Ablassprivilegien verkündigt. Unter den neuen Zeremonien bei der Heiligsprechung von Birgitta können genannt werden am ersten Tage die »petitio instrumentorum«, die die Prokuratoren von dem Papste auswirkten, die Licherprozession und am nächsten Tage das Offertorium der Kardinalkommissaren und der Prokuratoren. Eine noch jetzt gebräuchliche Vogeloblation wurde hier zum ersten Male eingeführt.

Die Feier schloss mit einem von dem Kardinal von Frankrieich gebotenen Festnahl, der sich auch bereit erklärte für die Kosten der Feier einzustehen. Jedoch soll nach einer Überlieferung die Kanonisation das Kloster Vadstena 5 000 Dukaten gekostet haben. Dieser Betrag wurde wohl zum grössten Teil von der Königin Margareta ausgeglichen. Überhaupt verdankt man der starken Stellung dieser Königin in Rom und ihren Verbindungen mit Papst Bonifacius IX, dass die Heiligsprechung von Birgitta endlich nach so langwierigen Verhandlungen zu stande gekommen war und einen so glänzenden Verlauf genommen hatte.